

Вяртанне рукапісаў, якія не гараць

А куды там дарога вядзе?
А каб ведалі самі людзі...
Крыху сонца ў халоднай вадзе,
Як спадзева, што ўсё яшчэ будзе.

Аляксандр БЫКАЎ

Мінулым летам давялося падарожнічаць водным шляхам па Віліі. На Астравеччыне, у сакральным старажытным Дубку ля драўлянага касцёла нехта згадаў пра слынную дачку колішняга тутэйшага графа Гюнтэра Габрыэлю Пузыню і яе духоўныя вершы, а яшчэ пра тое, што рэзідэнцыя землеўладальніка і рамантычнае летняе сховішча Габрыэлі – Патуліна, недалёка, літаральна ў пару кіламетрах уніз па цячэнні ракі. З таго часу думка наведзець гістарычныя мясціны не пакідала мяне. Здзейсніць задуму ўдалося толькі напрыканцы восені.

Начныя прымаразкі не на жарты сцялі зямлю і ператварылі ў шкло невялікія лужыны. Халоднае паветра ўтрымлівала пах дыму і прэлай лістоты. Асабліва востра адчуваўся гэты пах у Дабраўлянскім парку. Пераходзім маленькі драўляны масток на месцы вялікага мураванага, што быў адначасова парадным уездам на сядзібу графа Гюнтэра. Калісці тут быў культурны цэнтр краю. А сёння запусценне. Дрэвы скінулі долу свае летнія строі і пад імі цяжка знайсці рэшткі колішняй сядзібы слыннага графа. Нават лядоўню, пра якую не так даўно апавядаў самы знакаміты Дылетант-вандроўнік, мы так і не знайшлі ў бураломе паросшым кустоўем. Абмялелыя ставы ды каналы адлюстроўвалі ў сваіх цёмных водах прысады і пакрытыя імхом старыя дрэвы парка, які 200 гадоў таму поўніўся свецкім жыццём, галасамі слынных гасцей, разам з шыкоўным палацам і ўсёй сядзібай натхняў мастакоў, музыкантаў і пісьменнікаў. Многія з іх лічылі за гонар пакінуць у галерэі графа свае карціны і гравюры, а ў бібліятэцы - творы, рукапісы, экслібрысы.

У Дабраўляны я завітала без асаблівай нагоды. Проста трапіла мне ў рукі кніжачка вершаў «Струмень любові» Габрыэлі Пузыні, графіні з роду Гюнтэраў, ў перакладзе на беларускую мову Ірыны Багдановіч. І зашчыміла пад сэрцам, пацягнула наведзець мясціны, якія былі прытулкам муз, а цяпер згадваюцца толькі ў біяграфічных дадзеных колішніх славурых гаспадароў. Загадчыца Лылойцінскага клуба і краязнаўца Наталля Тапуць пагадзілася быць маім гідам у нашай вандроўцы па так званай Лылойцінскай кругасветцы. Турыстычны маршрут з такой амбіцыйнай назвай ахоплівае Дабраўляны і некалькі вёсачак ды хутароў на самым ускрайку Смаргоншчыны. Але ж якія гэта вёсачкі!

Неяк мой сусед па лецішчы Сярожа Кутузаў распавёў пра тое, як ў дзяцінстве яго моцна крыўдзіла, калі вясковыя аднакласнікі казалі, што іх сям'я жыве ў турме. У Дабраўляны сям'я Кутузавых прыехала на сталае жыццё з Казахстану. Бацькі працавалі ў мясцовым саўгасе, кіраўніцтва якога і выдзеліла ім кватэру ў старажытным двухпавярховым будынку з чырвонай цэглы. З такой жа цэглы была і пачатковая школа на невялікай адлегласці, куды можна было перабегчы не апрачаючыся ў зімовую вопратку. Побач пралягала брукаванка, якую называлі панскай. Вяла дарога ад графскага саду да касцёла Божай Маці Добрай рады, што паміж Шыманэлямі і Нястанішкамі.

Успомніла пра крыўды Сяргея, калі пачула з вуснаў Наталлі гэту мясцовую назву «турма» ў дачыненні да будынка на грунтоўным мураваным падмурку. Цагляная кладка пачыналася толькі на ўзроўні другога паверха, таму і з'явілася ўражанне, што першы, ды яшчэ з кратамі на вокнах – вязніца. На думку Наталлі, гэты будынак найверагодней быў жыллём вартаўніка, які ахоўваў сядзібу ад непажаданых наведвальнікаў. А суседні будынак, дзе пэўны час была пачатковая школка, некалі быў домам упраўляючага. Дарэчы, абодва гэтыя будынкi не належуць да часоў графа Гюнтэра, які жыў тут у эпоху завяршэння падзелаў Рэчы Паспалітай і пераходу земляў ВКЛ пад уладу Расійскай імперыі. За падтрымку нашчадкамі Адама Гюнтэра паўстання 1963 г. сядзібу канфіскавалі. Вышэйзгаданыя пабудовы тут з'явіліся пры пану Хамінскім, які гаспадарыў у Дабраўлянах ажно да 1939 года. З былых маёнткавых пабудоў сям'і Гюнтэраў ацалелі толькі цагляны гаспадарчы будынак, бровар, капліца і старадаўні парк. А яшчэ захаваліся рэшткі брукаванкі, па якой мы і рухаемся ў бок так любімай Наталляй Патуліны. На жаль, сёння назва знікла з геаграфічных мапаў, суседнія Каробкі паглынулі яе, хаця мясцовыя старажылы памятаюць ранейшую назву паселішча і дом Пузыні.

У 1851 г. граф Адам Гюнтэра падзяліў свой маёнтак паміж трыма сваімі дочкамі і Габрыэлі прыпалі Забалаць і Нястанішкі ў Свянцянскім павеце, а таксама Ігуменава ў Дзісенскім павеце. Непадалёк ад Нястанішак яна пабудавала сабе дом, названы Патулінам («Утульным месцам»). Налева ад старажытнай капліцы з надпісам, які сведчыць пра яе гістарычную каштоўнасць, адкрываецца від на колішнюю сядзібу таленавітай пісьменніцы, мемуарысткі, драматурга і, без сумніву, патрыёткі сваёй зямлі Габрыэлі Пузіні.

Над невялікім ставам узвышаецца маляўнічы пагорак паросшы бэзам. Ад дома засталіся толькі вельмі грунтоўныя і глыбокія падмуркі. Наталля добра памятае сам дом, бо дзяўчынкай наведвалася да тагачаснай яго гаспадыні Гэлены Мільгевіч. У дом вялі высокія мураваныя прыступкі, а праз вокны адкрываўся чароўны від на стаў і вясковыя хаткі вакол яго. Гэта сапраўды ўтульнае месца не магло не натхняць на творчасць Габрыэлю, якая, як вядома, была вялікай прыхільніцай творчасці Адама Міцкевіча і прадаўжальніцай яго памкнення апяваць свой край, занатоўваючы ў вершах прыгажосць гэтай зямлі, яе асаблівасці і каштоўнасці. Магчыма, у гэтым месцы нарадзіліся і часткі слынных мемуараў, якія яна пісала ўсё жыццё як дзённікі. Дарэчы згадаць эпізод з мемуараў, дзе з пэўнай доляй самаіроніі і гумару паэтка піша, як распачала паэму пра Бараўляны, але, атрымаўшы з Парыжу паэму Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш», часова адмовілася ад гэтай задумы.

Сярод такіх слынных польскамоўных айчынных літаратараў, як Ян Чачот, Уладзіслаў Сыракомля, Ян і Ігнацій Ходзькі, Адам Пług, Юзаф Крашэўскі і іншыя Габрыэля Пузыня

займае сваё пачэснае месца. На жаль, доўгі час толькі спецыялісты ў галіне літаратуры ведалі пра яе творчасць. Тым не менш, цешыць тое, што цікавыя творы сёння даступныя для шырокага чытача. Усім, хто цікавіцца мінуўшчынай, ладам жыцця розных слаёў грамадства як у сталіцы, так і ў правінцыі, будзе цікавым выданне мемуараў пісьменніцы на беларускай мове, які таксама зрабіла Ірына Багдановіч і якія неўзабаве павінны, спадзяюся хутка, з’явіцца ў кнігарнях. Між іншым, польскамоўныя мемуары былі выдадзены яшчэ ў 1928 годзе гісторыкамі А. Чарткоўскім і Г. Масціцкім пад назвай “У Вільні і літоўскіх маёнтках” (“*W Wilnie i w dworach litewskich. Pamiętnik z lat 1815–1843*”). Другі том не быў выдадзены – і ўжо не будзе выдадзены ніколі, бо яго рукапіс згарэў разам з варшаўскай бібліятэкай падчас Другой сусветнай вайны.

Дзве сусветныя вайны не пашкадавалі і цудоўны палац у Бараўлянах. Да самага графскага парку падступілі бетонныя доты, як сведкі мінулай навалы. У полымі войнаў згарэлі пабудовы, масткі праз каналы, паркавыя скульптуры, кветнікі... Але недарма кажуць, што не гараць рукапісы. Вось і рукапісы выдатнай дачкі нашай зямлі, таленавітай пісьменніцы Габрыэлі Пузыні пакрыху вяртаюцца на Айчыну.

Ала СТРАШЫНСКАЯ

Фота аўтара

На здымках:

Дом вартаўніка, па-мясцоваму “турма”.

Старажытная капліца ля Патуліны.

Мясцовая краязнаўца Наталля Тапуць.

КАПЕЛА
СВЯТЫХ АПОСТОЛ
ПЕТРА И ПАВЛА
в РИСТОВИЦАХ

